

SZIGETHY GÁBOR (1942) Budapest

SZIGETHY GÁBOR

Lapszemle XIX.

„Ha ön egy parkban, a padon fiatal férfit és leányt lát élénk beszélgetésbe merülve, biztosra veheti, hogy nem szerelemről van szó, hanem *politikáról*. És közben mind a kettőnek *korog a gyomra*.”

Érdeklődő amerikai újságíró faggatja 1945 őszén a politika első vonalában nyüzsgő Boldizsár Ivánt: értelmezze számára *röviden, képszerűen* és nagyon *tárgyilagosan* a jelenlegi magyar helyzetet. A magyar újságíró szellemes választ az Új Magyarország (A világpolitika és a magyar szellemi élet hetilapja) 1945. október 24-én megjelent vezércikkében olvasom. A hazánkra kíváncsi amerikai tollforgató néhány nap múlva egyetértően vissza-köszönt: „Igaz van.”

Francia politikatudorok kedvelt szóhasználata: *tour de horizon* – Boldizsár Iván fordításában: „Látóhatár-körbenjárás” –, azaz kitekintés tévhiteinkkel körülbástyázott kuckónkból, érdeklődő körbepillantás a földtekén, és a magunk gondjának, bajának, boldogságának bátor szembesítése a nagyvilág gondjával, bajával, boldogságával. Boldizsár Iván állítja: Európa országaiiban – példaként Angliára, Hollandiára, Olaszországra hivatkozik – a világháború pusztításai következtében nagyobbak, súlyosabbak a szociális gondok, gazdasági bajok, mint „felszabadult” hazánkban. Amikor panaszkodunk, elégedetlenkedünk, szidjuk ilyen-olyan politikusainkat, jusson eszünkbe: Európában és a nagyvilágban vannak nálunk sokkal nehezebb helyzetben, súlyosabb gondokkal küszködő országok, nemzetek.

Boldizsár Iván (Bp., 1912 – Bp., 1988) József Attila-díjas, állami-díjas író, publicista, politikai segédmunkás, a Kádár-birodalomban az Országos Béketanács elnökhelyettese, országgyűlési képviselő, hivatalból látja mindig rózsaszínűnek a szürkét. 1945 őszén úgy érzi, azt kell hangsúlyozni: a világ nagy részén rosszabb, súlyosabb és legfőképpen *kilátástalanabb* a politikai és gazdasági helyzet, mint hazánkban.

Ma már tudjuk: tévedett.

A 20. század ötvenes–hatvanas éveiben Európa lendületesen épült, Magyarország lendületesen leépült. Európa nyugati (akkor még boldogabb) részében a nemzetek országukat, gazdaságukat épít-

tették, mi, magyarok szovjet fennhatóság alatt a szocializmust. Európa emelkedett, mi süllyedtünk. Volt, aki látta, volt, aki nem látta. Volt, aki nem akarta látni. A főállású vakok (korabeli marxista szóhasználat a *mégis-morál* alapján: hivatásos forradalmárok) azt látták, amit párthűségük tőlük megkövetelt.

Tour de horizon – körültekintve itthon és a nagyvilágban, van, aki lát; van, aki megvakul; van, aki meg akar vakulni; van, aki megvakul, ha megfizetik.

Maron Ferenc (Újbánya, 1912 – Bp., 1974) újságíró, aki háborúellenes cikkeket írt az Esti Kurírban, a Kis Újságban, e lapok betiltásakor, 1944. március 19-én, országunk német megszállásakor illegálitásban menekült. 1945-ben körülnézett, gondolkodott, látott. 1949 után elfelejtett megvakulni. 1952-ben már csak *fordító*, aztán idő múltán, 1965-től segédszerkesztő, jó tollú, megtűrt, szürke létbe nyomorított újságíró.

1945-ben másképpen és mást látott szertepilantva hazánkban és a világban – *tour de horizon* –, mint Boldizsár Iván.

Helyünk a térképen – helyünk a világban: megrendítő politikai helyzetjelentés 1945 őszén országunk lehetséges jövőjéről. „Nem vitás, hogy kétes külpolitikai elgondolás a »földrajzi helyzetre« való minden olyan hivatkozás, amely ebből a »térképi adottságból« azt a következtetést szűri le, hogy *akár Európa nyugatán, akár Európa keletén tömbök, befolyási övezetek alakuljanak ki*. Ez a kis nemzetek önállóságának elsorvadását és a nagyhatalmak véleménykülönbségeinek kiéleződését vonná maga után. Ezeknek a *nyugati* vagy *keleti tömböknek* létrehozása azt a sajnálatos eredményt szülné, hogy *egyes nemzetek s a nemzetek keretén belül egyes politikai csoportok megkülönböztetést tennének »angolszászbarát« vagy »szovjetbarát« nemzetek, csoportok és egyének között*. Most, amikor mind a szovjet, mind pedig az angolszász államok részéről minden igyekezettel azon vannak, hogy szoros együttműködéssel megvessék alapjait a kollektív békebiztosításnak, akkor igen helytelen és veszélyes lenne bármely nemzet vagy bármely politikai csoport részéről annak hangoztatása, hogy a nemzetek csak

»arccal kelet felé«, vagy csak »arccal nyugat felé« találják meg jövőjük biztosítékait.”

Értelmiségi jóslat? Politikus látomás? Korunkból visszapillantva ma értjük, tudjuk, mert számunkra 1945 történelme már túléltek-múltidő: Maron Ferenc időtérképe, korértelmezése kegyetlenül pontos láttelep volt 1945. október 24-én. Mindenki, akit gondolkodásában, véleményformálásában nem béklyózott a Marx–Lenin–Sztálin-áhitat, akinek fontos volt Magyarország, az ezeréves magyar élet és kultúra, az hasonlóképpen gondolkodott a háború dúlta, német megszállás után szovjetek gyarmatosította Magyarországon 1945-ben, mint Maron Ferenc: „A népek békét biztosító szövetsége csak alkotmányukban is szabad államok szövetsége lehet.”

Európában a nemzetük hagyományaihoz, nyelvéhez, kultúrájához, múltjához ragaszkodó polgárok Keleten és Nyugaton ma is így gondolják.

Új Magyarország, 1945. október 24. Sok mindent túlél, harcedzett, párthűségben öregedő kommunista írta a hősköltemény hangütésű, ódai lelkesültségű újságcikket: *A Szovjetunió békepolitikája*. Bolgár Elek (Kassa, 1883 – Bp., 1955) 1918-ban lépett be a Kommunisták Magyarországi Pártjába, a kommün idején Kun Béla (aki Krúdy Gyula szerint 1919 tavaszán „jelentéktelen külsejű, drapp színű ruhás, kiült nadrágos, kifogásolható gallérú, kopott nyakkendő, felgömbült cipőjű, semmitmondó arcú fiatalember”), a *bolsi* diktátor helyettese volt, aztán hol itt, hol ott évtizedekig a munkásmozgalom megbízható pártkatonája. Fiatal korában rövidebb-hosszabb ideig élt az USA-ban, Svájcban, 1919 után Ausztriába, majd Németországba emigrált. 1937-ben – ki tudja, miért? – pártja „hazarendelte” a Szovjetunióba. Szovjet katonatisztként 1944-ben tért vissza Magyarországra. Budapesten egyetemi tanár, külügyi államtitkár, Prágában, Londonban nagykövet – pártkatoná. 1955-ben Molnár Erik búcsúztatta a Farkasréti temetőben: „Bolgár Elek mindvégig a párt hűséges harcosa maradt, a párttól kapott feladatok végrehajtása tette ki élete tartalmát” (Csillag, 1955/8).

Bolgár Elek 1945 őszén írott politikusi hitvallását olvasom. Feketén-fehéren értem meg, hogy mit jelent egy hithű marxista számára „a párttól kapott feladatok végrehajtása”: *gondolkodás nélkül* kell a kapott parancsot teljesíteni.

Az egyszerűen ostoba kommunistánál veszélyesebb az értelmes, ám szemellenzős, hitbuzgó, hivatásos vak pártkatoná. Bolgár Elek így kezdi írását: „A Szovjetunió külpolitikája a szó legtaggabb értelmében vett demokratikus külpolitika, mely a legteljesebb mértékben megfelel az ország belső

szerkezetének.” Bolgár Elek évekig élt álmai államában, a kommunizmust építő Szovjetunióban. Vajon mire gondolt 1939-ben, amikor megtudta, hogy hajdani főnökét, Kun Béla népbiztos elvtársat mint árulót elvtársai bitófára küldték?

Hivatásos vakok hitvallása: *a párt szava az igazság szava*. A kommunista párttag – legyen akár sorakatoná, akár tábournok – tévedhet, ám a párt soha.

„A szovjetállam jól tudta, hogy ha a világ egyhatod részén uralkodik is, a többi öthatod részen csak kisebb-nagyobb demokratikus szigetekre s elsősorban a progresszív munkásság megértésére és támogatására számíthat.” A világ egyhatodán, a Szovjetunióban demokrácia van, s akad még néhány kisebb-nagyobb *demokratikus sziget* – állítja a vagy agymosott fanatikus, vagy riasztóan ostoba, vagy eltökélten cinikus pártkatoná Bolgár Elek, aki hithű kommunista, tehát fogalma sincs arról, mi fán terem a demokrácia.

1945 októberében az Új Magyarország szerkesztőségében még *valóságos* a demokrácia: Boldizsár Iván, Maron Ferenc és Bolgár Elek mellett Borsody István és Maros László írásait is közlik a szerkesztők.

Ahány írás, annyiféle világlátás. Írástudó magyarok: van, aki lát; van, aki megvakul; van, aki meg akar vakulni; van, aki megvakul, ha megfizetik.

Borsody István (Eperjes, 1911 – Boston, 2000) újságíró, történész, egyetemi oktató, a világháború előtt 1944-ig a Prágai Magyar Hírlap munkatársa, 1945-ben Budapesten az Új Magyarország főszerkesztője, 1946-ban a magyar követség sajtóattaséja Washingtonban, 1947-ben emigrál, haláláig az Amerikai Egyesült Államokban él.

1945-ben körülnézett az országban, ami *van*, azt akarta látni, aminek *lenni kell*, arról írt. „Új gondjaink nem sokban különböznek a régiektől. Nekünk kell különböznek lennünk, hogy megoldjuk azt, amit az előttünk járók nem tudtak megoldani. Viszonyunk a velünk együtt élő népekhez nemzetünknek örök problémája.”

Elméleti igazság, súlyos gyakorlati gond. „Csehszlovákia olyasmire készül, ami *egyedülálló a dunai népek történetében*: erőszakkal akarja kiűzni államából az őslakó magyarokat, akik többnyire a honfoglalás óta laknak azon a földön, ahol őket a gyűlöletnek a második világháborút követő vihara 1945-ben találta.” Gondolom, Rákosi elvtársnak minden nem létező hajszála égnek állt, amikor ezt olvasta. S hadrendbe szólított minden kommunistát Borsody István és a polgári demokraták ellen, akik a legnagyobb veszélynek, országunkat, kultúránkat romboló veszélynek 1945 őszén az erőszakos, erkölcsi gátakat nem ismerő, hataloméhes baloldali

internacionalistákat tartották, a kommunistákat, akik „most már hallani sem akarnak nemzetről, magyarságról, a demokrácia jelszavait szajkózzák, a nemzetköziség nagy mámorát emlegetik, és mindezt nemzetellenes, magyarellenés módon demonstrálják”.

Borsody István igazi demokrata: az általa szerkesztett lapban megjelenhet a „demokráciát szajkózó” kommunista Bolgár Elek írása és az „előttünk járók” cselekedeteit, példaadón bátor tetteit felidéző, Pintér Viktorral készült interjú.

Maros László (Bp., 1918 – Halle, 1977) újságíró, a háborús években többször volt munkaszolgálatos, 1948-tól 1956-ig az Esti Budapest rovatvezetője, 1956. december 17-től (!) az Esti Hírlap sportrovatának helyettes vezetője. 1945 őszén Pintér Viktor népjóléti minisztériumi osztálytanácsossal beszélget, aki 1943–44-ben a IX. belügyminisztériumi ügyosztály helyettes vezetője volt. „1944. március 19-én, amikor a németek megszállták Magyarországot, és Antall József miniszteri tanácsost a Gestapo letartóztatta, jómagam is a nyugdíjaztatás gondolatával foglalkoztam. Antall kényszerű távozása miatt azonban a IX. ügyosztály vezető nélkül maradt, és átéreztem annak a nagy jelentőségű munkának a fontosságát, amit a lengyel menekültek további támogatása és segélyezése jelentett. Megmaradtam helyemen, és március 19-től egészen október 15-ig, Szálasi hatalomra jutásáig óriási nehézségek közepette is kiutaltattuk a menekültek segélyezését szolgáló napidíjat.”

Pintér Viktor becsületes magyar köztisztviselő volt, nem a politikai rendszert, hanem a hazáját szolgálta. És a többszöri munkaszolgálatot szerencsésen túlélt újságírónak, Maros Lászlónak beszámolt arról, hogy 1943. július 14-én a hazánkba „szivárgott” francia tiszti hadifoglyok az ügyosztály németellenes érzelmű vezetője, Utassy Lóránd vezér-

kari ezredes (akit később a nyilasok Sopronkőhidára hurcoltak) támogatásával hogyan ünnepelték, ünnepelheték meg nemzeti ünnepüket Balatonbogláron. „Az ünnepségen jelen volt a pápai nuncius, a francia katonai attasé, Szlávik Henrik, a lengyel komité elnöke és a két illetékes ügyosztály vezetői. Először a francia attasé beszélt, majd Antall József miniszteri tanácsos. A francia táborparancsnok tiszt szeme könnyezett, amikor köszönetet mondott a jelen lévő magyar ügyosztályvezetőknek, hogy július 14. szabadon megrendezett ünnep lehetett részükre.”

Bolyongok a magyar történelem útvesztőjében: semmit nem tudok Pintér Viktor osztálytanácsos 1945 utáni sorsáról. Rákosi aligha minősítette helytállásnak, bátor, becsületes tettnek, hogy az ország német megszállása után is a helyén, hivatali íróasztala mellett maradt, és gondoskodott a lengyel menekültek életben maradásáról. A németellenes érzelmű Utassy Lóránd vezérkari ezredes „ügyét” 1945. február 12-én tárgyalta Sopronkőhidán a nyilas bíróság. Jávor Pál, a fogolytárs így jellemezte őt 1945. február 24-én: „Utassy Lóránd az az ember, aki a bitófa alatt áll, mert tárgyal az oroszokkal, megsirat egy kiskutyát.” 1945 októberében tért haza: hogyan élt, mit csinált a vezérkari ezredes úr 1974. június 3-án Budapesten bekövetkezett haláláig?

A rendszersimulékony Boldizsár Iván, a volt munkaszolgálatos Maros László, a tűzön-vízen át kommunista Bolgár Elek, a polgári-nemzeti-liberális Borsody István, a demokrata Maron Ferenc vajon találkozott 1945 őszén az Új Magyarország szerkesztőségében? Ha találkoztak, miről beszélgettek?

Írástudó magyarok: volt, van, aki lát; volt, van, aki megvakul; volt, van, aki meg akar vakulni; volt, van, aki megvakul, ha megfizetik.

CZIGÁNY GYÖRGY

Szíven üt egy nápolyi szext?

Régi olasz mesterek, Bach és Mozart összhangzatánához tartozik ez a váratlan harmónia, különös az akkordváltások sodrában: a lexikon nyelvén fogalmazva nincs másról szó, mint egy adott hangnem második fokú akkordjának lefelé alterált első meg-

fordításáról. A költészet világából tekintve azonban a zene megfejthetetlen, mégis természetesnek ható dramaturgiájában egy hirtelen szívdobbanás, olyasféle, mintha idegen arcok tömegében ismer-nénk rá egy villanásra, talán közeli hozzátartozónk